Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

TyV@eduskunta.fi

ASIA Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttamisesta HE 105/2024

VIITE Lausuntopyyntö 3.10.2024, TRE:4598/03.06.00/2024

LAUSUNNONANTAJAT

Elli Rasimus, varhaiskasvatusjohtaja, Tampereen kaupunki

Mikko Ala-Kapee, yhdenvertaisuuskoordinaattori, Tampereen kaupunki

LAUSUNTO

Keskeiset huomiot lakiehdotuksesta

Laista ehdotetaan kumottavaksi säännökset toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisvelvoitteista sekä kunnan velvoitteesta laatia sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan toimijoille yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat. Muutoksen myötä yhdenvertaisuuslaki ei enää velvoittaisi varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia laatimaan toimipaikkakohtaisia varhaiskasvatuksen toiminnallisia yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Vastustamme hallituksen esitystä muuttaa yhdenvertaisuuslakia varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuuden osalta.

Katsomme, että yksikkökohtainen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma auttaa tunnistamaan perheiden moninaisuuden myönteisenä lähtökohtana. Tällöin perheet kokevat osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta omaan kotikuntaan. Myös lasten yksilölliset tarpeet ja perheiden moninaisuus tulevat voimavaralähtöisesti huomioiduksi osana kuntalaisten hyvinvointia. Toimipaikkakohtaiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat tuovat varhaiskasvatuksen suunnitteluvelvoitteen osalta samalle tasolle muiden koulutusasteiden kanssa koulutusasteet ja-yhtenäistävät yhdenvertaistyötä eri koulutusasteilla.

Perustelut

Lakimuutosta tulee edeltää huolellinen päätöksen yhdenvertaisuusvaikutusten ennakkoarviointi (evaus) sekä erityisesti lapsivaikutusten ennakkoarviointia. Mielestämme lapsen etu ei toteudu, jos lakimuutos viedään läpi.

Varhaiskasvatus on yksi ensimmäisistä kontakteista oman kunnan palveluihin. On tärkeää, että tämä ensikosketus kuntaan on myönteinen. Perheiden ja huoltajien luottamus varhaiskasvatukseen synnyttää luottamusta yhteiskuntaan. Varhaiskasvatuksessa käynnistyy myönteinen, kunnioittava luottamussuhde kuntalaisten kanssa riippumatta perheen

kulttuurisesta, kielellisestä katsomuksellisesta taustasta. Jos tätä palveluketjua ei ole suunnitelmallisesti toteutettu perheitä osallistaen, jäävät kunkin perheen erityispiirteet tunnistamatta ja perheiden syrjäytymisriski kasvaa.

Huoltajat tulisi saada mukaan vanhempainiltoihin jo varhaiskasvatusvaiheessa ja yhdenvertaisuussuunnitelma antaa varhaiskasvatuksen toimipaikoille konkreettisia välineitä lisätä huoltajien osallisuutta. Suunnittelu auttaa osaltaan yhä moninaistuvan väestörakenteen mukaan saamisessa yhteisen kuntayhteisön kehittämiseen ja esimerkiksi rasismin ja syrjinnän ennaltaehkäisemiseen.

Uskomme, että varhaiskasvatuksen kohdennettujen yhdenvertaisuussuunnitelmien poisjättäminen aiheuttaa pitkällä aikavälillä kaupungille lisää suoria ja epäsuoria kustannuksia, jos lapsia ja heidän perheitään ei saada mahdollisimman varhain kohdennetusti yhdenvertaisten, tasa-arvoisten ja yksilöllisesti tiedostavien kuntapalvelujen eli varhaiskasvatuksen piiriin.

Yhdenvertaisuussuunnitelmaa ei laadita lapsiryhmästä irrallisena asiakirjana, vaan suunnitelmaa tehdään joustavasti ryhmän muiden toimintojen lomassa huoltajia ja lapsia osallistaen. Toimipaikkakohtainen suunnitelma on konkreettinen työkalu jokaiseen ryhmään ja tekee näkyväksi yhdenvertaisuuden eteen tehtävää työtä. Perustyön painottamisen tavoite on ymmärrettävä, mutta laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatii suunnitelmallisuutta.

Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma tehdään jatkossakin pääsääntöisesti jokaisessa varhaiskasvatuksen toimipaikassa. Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma ja toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma kulkevat käsi kädessä. Esityksestä yhdenvertaisuussuunnitelmien poistamiseksi tulee vaikutelma, ettei eri syrjintäperusteiden tunnistamista eikä muuhun kuin tasa-arvoon liittyvään syrjintään vaikuttamista mielletä yhtä keskeisenä. Yhdenvertaisuuslain moniperusteinen syrjinnänkielto ei toteudu ilman suunnittelua.

Kerromme seuraavassa yhden havainnollistavan täsmäesimerkin. On havaittu, että esimerkiksi romaniyhteisöön kuuluvia lapsia ei saada varhaiskasvatuksen piiriin yhtä paljon kuin nk. valtaväestön lapsia. Käsityksemme mukaan syynä on epäluottamus kasvatuksen vähemmistöä kunnioittavasta sisällöstä. Tutkimuslähde: ”Romanilapset varhaiskasvatuksessa” Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa | Opetushallitus (oph.fi) Toimipaikkakohtainen suunnittelu ja romaniperheiden kutsuminen mukaan päiväkodin yhdenvertaisuussuunnitteluun hälventäisi näitä sisäistettyjä ennakkoluuloja. Sama tilanne toistuu muiden vähemmistöryhmien kohdalla.

Suunnitelma tunnistaa perheiden moninaisuuden myös perhemuotojen osalta mm. yhden tai useamman vanhemman perheet, uusperheet, eroperheet, sateenkaariperheet sekä useamman kulttuurin perheet.

Suunnitelman avulla henkilöstön osaaminen esteettömän (rakennettu ympäristö) ja saavutettavan (mm. tiedon välittämisen tapa) varhaiskasvatuksen toteuttamisesta lisääntyy. Konkreettisen, toimipaikkakohtaisen suunnitelman myötä huomataan entistä herkemmin erityistarpeet esimerkiksi lasten tai huoltajien toimimis- ja liikkumisesteiden (mm. vammaisuus ja neurokirjoon kuuluminen) osalta. Näin päiväkodin rakennettu ympäristö vastaa jokaisen perheen tarpeisiin.

Suunnittelu edistää varhaiskasvatuksen ammattilaisten työssäjaksamista ja työhyvinvointia: Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on keino edesauttaa työntekijöiden suunnitelmallista ja kaikkia huomioivaa ammatillisuutta sekä tukea työssä onnistumista ja antaa keinon ennaltaehkäistä mahdollisia riskitekijöitä ajoissa.

Hallituksen esitys (2.2. Syrjintä varhaiskasvatuksessa) tunnistaa itse tilastolliset tosiasiat koetusta rasismista ja syrjinnästä. Tämän tietomäärän tulisi rohkaista vahvistamaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua varhaiskasvatuksessa, eikä kaventaa tätä työtä tai sen merkitystä.

Esityksessä esitetty tuntisäästö hukkuu niiden tilanteiden setvimiseen, joihin suunnitelmalla halutaan ennaltaehkäisevästi vaikuttaa. Toimipaikkakohtainen yhdenvertaisuussuunnitelma antaa henkilöstölle mahdollisuuden kehittää osaamistaan syrjinnän ehkäisemiseksi ja konflikteihin puuttumiseksi. Mikäli yhdenvertaisuustyöltä viedään henkilöstön konkreettinen työväline, vaatii tilanteisiin puuttuminen enemmän aikaa. Ilman toiminnallista yhdenvertaisuussuunnitelmaa ei välttämättä synny yhteisiä käytäntöjä huoltajien ja lasten osallistamiseen, syrjinnän ennaltaehkäisyyn, puuttumisen tapoihin, vastuiden jakamiseen ja sensitiiviseen puhetapaan.

Jos yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö alkaa vasta peruskoulussa, voi lasten ja perheiden ei-toivottu segregaatio ja eriytyminen olla jo käynnissä ja kielteiseen kierteeseen voi olla vaikeampaa vaikuttaa. Yhdenvertaisuussuunnitelmista luopuminen on myös ristiriidassa lapsiystävällinen kunta -tavoitteiden kanssa.

Lain valmistelun poukkoilevuus ääripäistä toisen turhauttaa varhaiskasvatuksen työntekijöitä eikä myöskään takaa työrauhaa.

Ajatus, että kaupunkitasoisesta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmasta vastaava erityisasiantuntija voisi valmistella suunnitelman, jota suoraan sovellettaisiin varhaiskasvatuksessa, johtaisi siihen, että suunnitelmaan ei sitouduttaisi. Tällöin henkilöstön vaikutusmahdollisuudet suunnitelmaan kapenevat eikä yleisen tason suunnitelma tunnista yksiköiden erityiskysymyksiä tai vastaa käytännön arjen tilanteisiin.
Ei riitä, että on olemassa yleinen vaatimus yhdenvertaisuuden edistämisestä, vaan varhaiskasvatuksessa on edellytettävä konkreettisia toimia. Toimipaikkakohtaisella suunnittelulla saavutetaan vaikuttavuutta, jota yhteisellä, järjestäjän laatimalla suunnitelmalla ei voida saavuttaa. Haasteena yhdenvertaisuuden edistämisessä on juuri se, että rasismi on

rakenteellista ja syrjintä ei usein ole tietoista. Yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatii aktiivista reflektointia ja lapsiryhmän tilanteen tarkastelua, jonka toimipaikkakohtainen suunnittelu mahdollistaa.

Esitys heikentää varhaiskasvatuksen toimipaikkojen tasalaatuisuutta. Ne toimipaikat, joissa tehdään aktiivisesti konkreettisia toimenpiteitä syrjinnän ja rasismin kitkemiseksi tulevat varmasti jatkamaan yhdenvertaisuustyötään. Sen sijaan niissä toimipaikoissa, joissa yhdenvertaisuuden eteen tehtävä työ vaatii kehittämistä, ei ole konkreettista välinettä kehittää henkilöstön osaamista ja kehittää toimintaa yhdenvertaisemmaksi. Tämä vaikuttaa negatiivisesti suoraan lapsiin ja perheisiin.

Parhaassa tapauksessa erityisasiantuntija on käytettävissä kohdennettuja suunnitelmia luotaessa, ja samalla luotetaan yksiköiden omaan asiantuntemukseen ja oman työn sekä asiakkaiden tuntemukseen.

Hallituksen esitys on ristiriidassa hallituksen valmisteleman rasisminvastaisen toimintaohjelman kanssa.

Mielestämme lasten etu ei toteudu, jos Suomen hallitus etenee esityksensä mukaisesti ja muuttaa varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuutta yhdenvertaisuuslain osalta.

Tampereella, lokakuun 11. päivänä 2024

Elli Rasimus
Varhaiskasvatusjohtaja

Mikko Ala-Kapee
Yhdenvertaisuuskoordinaattori